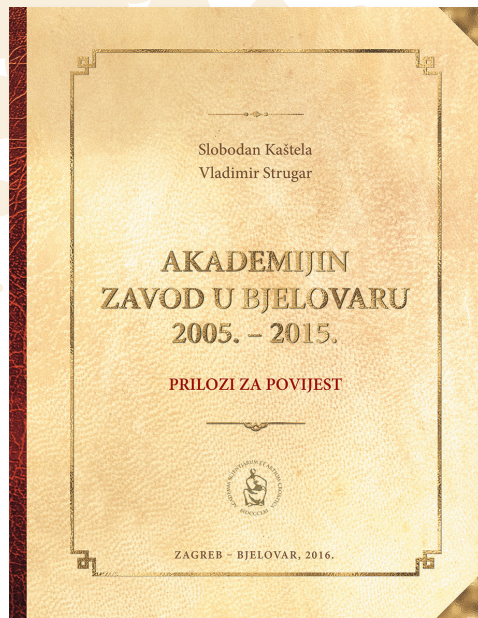

Izlaganja na predstavljanju monografije o desetgodišnjem radu Zavoda u Bjelovaru

Nakon otvorenja izložbe *Akademijin Zavod u Bjelovaru 2005. – 2015.* u Maloj galeriji Gradskog muzeja Bjelovar 9. svibnja 2017. godine, predstavljena je knjiga *Akademijin Zavod u Bjelovaru 2005. – 2015.: prilozi za povijest* autora Slobodana Kaštele, voditelja Zavoda i Vladimira Strugara, upravitelja Zavoda u Bjelovaru.

Monografija je objavljena u ediciji *Posebna izdanja Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* i ona je 7. knjiga u njoj od 2011. kad je edicija pokrenuta. Predstavljanje je bilo dio programa 6. *Dana otvorenih vrata Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. Knjigu je uredio akademik Franjo Šanjek, a recenzirali akademici Nikša Stančić i Stjepan Damjanović. Predgovor knjizi napisali su akademik Zvonko Kusić, predsjednik Akademije, Damir Bajs, župan Bjelovarsko-bilogorske županije i Antun Korušec, gradonačelnik grada Bjelovara.

Prilikom predstavljanja knjige govorili su prof. Ilija Pejić i njezini autori. Donosimo integralne tekstove izlaganja autora.

Prof. dr. sc. Slobodan Kaštela:

„Poštovani gospodine župane Bjelovarsko-bilogorske županije, poštovani gospodine gradonačelnice Grada Bjelovara, gospođe i gospodo, dragi prijatelji!

Tijekom današnjega i sutrašnjeg dana u tridesetak znanstvenoistraživačkih i muzejsko-galerijskih jedinica u Zagrebu i četrnaest gradova Hrvatske održava se već tradicionalno manifestacija *Dani otvorenih vrata Hrvatske akademije*. U okviru te manifestacije održat će se raznovrsne prezentacije, promocije i predavanja u kojima će članovi Akademije, znanstvenici i umjetnici iz pojedinih jedinica približiti posjetiteljima znanstvenu, kulturnu i umjetničku djelatnost i baštinu Hrvatske akademije. Pridružujući se i ove godine obilježavanju Dana otvorenih vrata, odlučili smo prigodnom izložbom i knjigom predstaviti svim zainteresiranim cjelokupni dosadašnji rad Akademijinog Zavoda u Bjelovaru, s posebnim osvrtom na razdoblje od 2005. do 2015. i tako na primjeren način obilježiti prvih deset godina Zavoda.

Dozvolite mi da kao jedan od autora uz prof. Vladimira Strugara, u nastavku izlaganja podsjetim na temeljne odrednice knjige koju večeras predstavljamo pod nazivom *Akademijin Zavod u Bjelovaru 2005.–2015.: prilozi za povijest*. Ta je knjiga tiskana potkraj prošle godine kao sedma knjiga u ediciji *Posebna izdanja bjelovarskog Zavoda*.

U uvodu spomenute knjige navedeno je da začeci ideje o Bjelovaru kao jednom od znanstvenih središta Hrvatske akademije sežu u početke ratnih 90-tih godina prošlog stoljeća. Naime, u studenome 1993. godine Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorsku županiju posjetili su predstavnici Hrvatske akademije, na čelu sa Ivanom Supekom, predsjednikom Akademije koji je tom prigodom uz ostalo, najavio da bi „Bjelovar mogao uskoro postati jedno od znanstvenih središta Hrvatske akademije.“ Međutim, put za ostvarivanje ovog obećanja bio je znatno duži od očekivanog, premda su se i kasniji Akademijini predsjednici akademici Ivo Padovan i Milan Moguš svesrdno zalagali za ostvarenje ove ideje. Za osnivanje Akademijinog zavoda osobito je bilo važno *Pismo namjere* od 14. listopada 2003. koje su Akademiji uputili Đurđa Adlešić, gradonačelnica Grada Bjelovara, i Damir Bajs, tadašnji i sadašnji župan

Bjelovarsko-bilogorske županije. To je pismo omogućilo da Skupština Hrvatske akademije na samom kraju iste godine donese formalnu *Odluku o osnivanju Zavoda*. Sljedeći korak u ostvarivanju te odluke bilo je zaključivanje Ugovora o radu Zavoda između Hrvatske akademije, s jedne, te Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije, s druge strane, 9. svibnja 2005. u kojem su utvrđene bitne odrednice za budući rad Zavoda. Ipak, stvarni rad započeo je tek u rujnu 2006. godine, kada je Zavod uz pomoć Grada Bjelovar uselio u poslovni prostor u Ulici A. B. Šimića u kojem se nalazi i danas.

Zavod je od početka rada, sukladno programskim zadaćama Akademije i uočenim potrebama lokalne zajednice, osobitu pozornost poklanjao pripremi znanstvenih i stručnih skupova. Tako je u proteklih nepunih deset godina efektivnog rada postigao izvanredne rezultate organizirajući 11 znanstvenih odnosno stručnih skupova. Na tim su skupovima obrađene povijesne teme (kao što su povijest Bjelovara, povijest Bjelovarsko-bilogorske županije i Garić-grada te Domovinski rat), ali podjednako i aktualne teme važne za razvoj šireg bjelovarskog područja (npr. razvoj temeljen na znanju, zatim mjere za unapređivanje zdravlja, obrazovanja, znanosti i znanstvenih istraživanja te razvoj gospodarstva od interesa za ovo područje).

Podjednaka pozornost poklonjena je i nakladničkoj djelatnosti kao važnom aspektu rada Hrvatske akademije i njenih znanstvenoistraživačkih jedinica. To potvrđuju sljedeći podaci: u razdoblju 2006. – 2015. objavljeno je devet brojeva časopisa *Radovi* sa 140 znanstvenih i stručnih radova koje je napisalo 169 autora. Osim toga u ediciji *Posebna izdanja* objavljeno je pet knjiga na ukupno 1.290 stranica. Svi objavljeni svesci časopisa *Radovi* te knjige iz edicije *Posebna izdanja* predstavljani su javnosti u Bjelovaru, a pojedina i u Daruvaru, Bereku, Velikom Grdevcu i Grubišnom Polju.

Zavod je nadalje organizirao šest izložbi koje su bile posvećene povijesti Hrvatske akademije, pojedinim osobama važnim za povijest Akademije prije svega Josipu Jurju Strossmayeru, pojedinim Akademijinim jedinicama te važnim povijesnim ličnostima Bjelovarsko-bilogorske županije.

U knjizi se nadalje detaljno spominju i druge aktivnosti kao što su organizacija devet predavanja s namjerom upoznavanja javnosti s aktualnim temama kao što su pojedine obljetnice te sagledavanje hrvatske stvarnosti u kontekstu ulaska u punopravno članstvo Europske Unije. Predavači su bili, da spomenem samo neke, istaknuti članovi Hrvatske

akademije Franjo Tomić, Jakša Barbić, Stjepan Damjanović i Franjo Šanjek te brojni stručnjaci. Tome treba dodati da je Zavod pripremio i dva književna susreta i to s rođenim Bjelovarčaninom književnikom Goranom Tribusonom, zatim i s Ivanom Aralicom, a redovito je sudjelovao i u manifestaciji *Dani Ede Murtića* koja se održava u Velikoj Pisanici.

Ovdje želim naglasiti da sve što je Zavod učinio u prethodnih deset godina ne bi bilo moguće bez suradnje brojnih autora i drugih suradnika iz Hrvatske akademije i lokalne zajednice, bez financijske, ali i svake druge pomoći Grada Bjelovara i njegova gradonačelnika, Antuna Korušeca te Bjelovarsko-bilogorske županije na čelu sa županom Damirom Bajsom, bez primjerene suradnje s kulturnim institucijama Grada Bjelovara, posebno s Narodnom knjižnicom *Petar Preradović*, Gradskim muzejom koji nam je danas domaćin i Državnim arhivom, na čemu im svima velika hvala.

Izloženi rad našeg Zavoda ubrzo je bio prepoznat u lokalnoj zajednici, pa mu je Gradsko vijeće Grada Bjelovara dodijelilo 2011. Zlatnu plaketu *Grb grada Bjelovara* za iznimne uspjehe na području znanosti.

Na samom kraju dozvolite mi da umjesto vlastitih ocjena i sudova prenesem samo dio recenzije akademika Stjepana Damjanovića, jednog od dvojice recenzenata knjige koju predstavljamo. Akademik Damjanović piše, citiram: „Ponudeni rukopis pisali su dvojica ljudi koji su vjerojatno najviše učinili za Akademijin Zavod u Bjelovaru. No oni ne nude svoje ocjene nego pregršt podataka, marljivo skupljenih i lijepo usustavljenih, oni nude dokumente (i u riječi i u slici). Iz tih se podataka očitava desetogodišnji rast Akademijina Zavoda u Bjelovaru koji se može pohvaliti doista respektabilnom djelatnošću i nakladničkom, i promotivnom, i znanstvenom, i stručnom, i kulturnom... Svi podaci iz ove knjige pokazuju da je Zavod uspješna Akademijina priča i primjer uspješne suradnje najvažnije hrvatske znanstvene ustanove i jednoga našeg prostora.“

Prof. dr. sc. Vladimir Strugar, jedan od njezinih autora, govorio je o sadržajima jedanaest održanih znanstvenih skupova (2005. – 2015.) s posebnim osvrtom na one zaključke koji mogu biti korisni za daljnji razvoj gradova i općina na znanstvenim porukama te Bjelovarsko-bilogorske županije rekavši i sljedeće:

„Skupove smo posvetili različitim temama. Temeljne zaključke ili po(r)uke podijelili smo u tri tematske skupine:

Prvu skupinu čine istraživanja povijesti Bjelovara, Bjelovarsko-bilogorske županije i pojedinih povijesno-arheoloških lokaliteta kako što je Garić-grad, ali i istraživanje Domovinskog rata, povijesnog događaja iz suvremenog doba, koji je bio presudan za stvaranje samostalne Republike Hrvatske.

Prema kartografskim izvorima Bjelovar se spominje 1639. godine, dakle 117 godina prije, kako se razumijeva, osnutka 1756. te je bio integralni dio europskog povijesnog i kulturnog nasljeđa. Spoznali smo obilježja Bjelovara „prije Bjelovara“, dakle i prije suvremenog nastanka te njegovo uspješno pretvaranje iz vojničkog grada u administrativno-upravno, privredno, kulturno, obrazovno središte itd. Po prvi se put prikazuje dokument Sajamski red za Bjelovar iz 1862. Nabrojene su spoznaje potaknule znanstveno istraživanje povijesti Bjelovara od njegova utemeljenja do današnjih dana, a čiji je rezultat monografija Povijest Bjelovara (2013.).

- Autori izlaganja pružili su više novih spoznaja o prošlosti i sadašnjosti prostora Bjelovarsko-bilogorske županije, što se odnosilo, prije svega, na upravno-teritorijalni ustroj (Bjelovarska županija 1871. – 1886., Bjelovarsko-križevačka županija 1886. – 1922./1924. i Bjelovarsko-bilogorska županija od 1992. godine). Dragocjeni su podatci o demografskim kretanjima stanovnika, primjerice, Županija je 1857. imala 83.642 stanovnika, 1931. godine 170.143, zatim 2001. godine 133.084 i 2011. godine ima 119.734 stanovnika, što pokazuje tendenciju smanjivanja broja stanovnika. Utvrđeno je da je Županija omogućavala multikulturalni život, a važne su spoznaje o razvoju šumarstva i medicine, književnog i kulturnog života.
- Danas znatno više znademo o povijesti Garić-grada čiji se toponim pojavljuje u izvorima prvi put 1163. godine, sistematizirane su spoznaje o provedenim povijesnim i arheološkim istraživanjima, o promjeni klime i prirodne vegetacije, potresima na tom području, o dosadašnjoj tehničkoj dokumentaciji na temelju koje se utvrda obnavljala, o izlošcima nađenim u utvrdi, a danas se čuvaju u Muzeju Moslavine Kutina, o dolasku i životu pavlina sredinom 13. st., o znamenitim povijesnim ličnostima kao što su hrvatski ban Ivan Paližna i članovi obitelji Čupor Moslavački. Valja naglasiti da je skup pokrenuo veće zanimanje za povijest Garić-grada te za njegovo čuvanje i određivanje mjesta na kulturnoj i turističkoj karti Bjelovarsko-bilogorske županije kao i to da je skup bio značajna podrška novoutemeljenoj udruzi za očuvanje, uređenje, korištenje i promicanje Garić-grada.

- Povijesnom pristupu dodajemo i temu o Domovinskom ratu u našoj županiji. Svakako treba reći da su po prvi put znanstvenom metodologijom istražene društvene i vojne prilike u Županiji, vojne akcije, demografska kretanja, materijalni gubitci i nažalost ljudske žrtve, zatim društveni i kulturni život tijekom Domovinskog rata. Danas pouzdano možemo govoriti da je valorizirana važnost vojnih jedinica i njihovih aktivnosti tijekom Domovinskog rata u oslobađanju Bjelovarsko-bilogorske županije i Republike Hrvatske. Osim toga, poslana je poruka obrazovnoj politici da je nužno mijenjati odnos prema poučavanju osnovnoškolaca o Domovinskom ratu.

U drugoj su tematskoj skupini aktualne teme koje obilježavaju suvremeni razvoj Bjelovarsko-bilogorske županije, a koji simbolički prikazujemo kao društvo znanja i razvoj temeljen na znanju, zatim stanje i razvoj poljoprivrede, šumarstva, turizma i zaštite okoliša te zdravlje i kvaliteta života.

Danas više nema dvojbe da razvoj društva, gledajući svaku njegovu djelatnost i područje, ovisi o znanju na što posebno ukazuje proces globalizacije (nastajanje globalnog sela). Proučavanje razvoja naše županije temeljenog na znanju, razvoja u pojedinim gospodarskim i društvenim područjima daje neke po(r)uke i preporuke:

- Dok nam je cestovna infrastruktura iznad prosjeka, istodobno nedovoljno su razvijene vodovodna i telekomunikacijska mreža koje su ograničavajući činitelj razvoja Bjelovarsko-bilogorske županije. Osim toga, globalni ljudski potencijal i životni standard stagniraju, a gospodarstvo se teško oporavlja. Preporuka je da razvoj temeljen na znanju traži stvaranje *regionalnog inovacijskog sustava*, a njegove su komponente poduzeća koja tendiraju klasterima, razvijenost i stručnost administracije (komore i industrijskih asocijacija), regionalna proizvodnja znanja (instituti i istraživački i tehnološki centri), dobra informacijsko-komunikacijska tehnologija i komunalna infrastruktura. Posebno je važno poticanje klastera i cjeloživotnog učenja, tj. obrazovanja odraslih radi postizanja funkcionalne pismenosti, prekvalifikacije i stjecanja srednje stručne spreme, zatim usklađivanje ponude tržišta rada s potrebama gospodarstva te jačati upravljačke sposobnosti u gospodarskim subjektima.
- Potrebno je omogućiti navodnjavanje u poljoprivredi jer se svega 0,37% obradivih površina navodnjava (dok je u Republici Hrvatskoj 1%).
- Upozorava se na nestanak tradicijskih obilježja poljoprivredne djelatnosti i na sporu transformaciju poljoprivrede u razvijenu tržišnu djelatnost. Stoga, poljoprivreda ima sve manji značaj u gospodarstvu Županije.

- Nužno je iskoristiti značajne potencijale obnovljivih izvora energije kao što su biomasa i geotermalna energija.
- Šumarstvo je ne samo važna djelatnost nego šume utječu na čovjekove životne uvjete: šume zaštićuju od erozije, sprečavaju bujice i poplave, povećavaju plodnost tla, ublažavaju klimu itd. U tom je kontekstu nužna osmišljena i učinkovita brigada za zaštitu okoliša, koji je istina još uvijek dobro očuvan, ali ga ugrožava neorganizirano i nekontrolirano odlaganje komunalnog otpada. Osim toga, istraživanjem je utvrđeno da na ljude i okoliš djeluje 230 organskih zagađivača u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, npr. jednostavni spojevi, derivati benzina, razni pesticidi i dr. Sve to vodi zaključku da je potrebno stvoriti sustav gospodarenja otpadom.
- Daljnji uspješan razvoj Bjelovarsko-bilogorske županije ovisi o cestovnim i željezničkim vezama.
- Analizom provedbe nekih razvojnih dokumenta, na primjer o razvoju turizma i prometnoj infrastrukturi, konstatira se da se zaključci tih dokumenata počesto ne provode. Međutim, uviđa se da je Bjelovar toliko pristupačan da postane središte kontinentalnog turizma te je posebno potrebno iskoristiti odlična svojstva geotermalne vode u Julijevom parku u Daruvaru.
- Zdravlje značajno utječe na kvalitetu života. Spoznaje znanstvenog skupa pokazuju, između ostalog, sljedeće:
- Unutarnji i vanjski uvjeti tijekom trudnoće izravno koreliraju s rastom i razvojem novorođenog djeteta i sa životnim razvojem pri čemu je dojenje najbolji i najekonomičniji način prehrane i sprečavanja bolesti;
- U Županiji redovito puši cigaretu 25,5% učenika osnovne i srednje škole te je stoga opravdano stvoriti javnu politiku ograničavanja uporabe duhanskih proizvoda;
- U Županiji je smrtnost od srčanožilnih bolesti za 5% do 10% viša od drugih županija, pa treba znati da na te bolesti utječu socioekonomske prilike (primanja, razina obrazovanja, zanimanje...), psihosocijalni čimbenici (kronični stres) i organiziranost zdravstvene zaštite;
- Unapređivanju zdravstvenog sustava mogu pridonijeti sljedeće aktivnosti: veća potpora radu savjetovaništa službi školske medicine, prevencija i liječenje oboljelih od kolorektalnog karcinoma jer Županija je 2012. bila na 1. mjestu u Hrvatskoj po incidenciji i mortalitetu, nužna je prevencija cerebrovaskularnih bolesti, što zahtijeva veći broj specijalista neurologa. Jedna od preporuka govori o potrebi poboljšanja obrazovne

razine zaposlenih u zdravstvu i omjera broja liječnika na jednog stanovnika te o uspostavi cjelovitog sustava palijativne skrbi. Isto tako, pokazuju se da primjena „anti-aging“ medicine može očuvati zdravlje.

Prvo međunarodno istraživanje (2006.) o kvaliteti života građana Županije u odnosu na 27 zemalja Europske Unije pokazuje nepovoljno stanje s obzirom na životni standard, kupovnu moć, stambene prilike, društveni i obiteljski život, zadovoljstvo i sreću te pristup zdravstvenim uslugama. Osim toga, kvalitetu života ugrožava kriza vrijednosti i ekonomska kriza koja mijenja svijest ljudi te često dovodi do osobnih kriznih stanja u kojima i samoubojstva nisu rijetkost.

U središtu zanimanja treće tematske cjeline su pojedinci i njihovi ljudski potencijali i to: a) osobe s područja Županije koje su stekle znanstveni stupanj doktora znanosti i njihovo djelo koje je značajno za promjene i razvoj Županije i b) znamenite osobe koje su rođene u Bjelovaru i širem bjelovarskom prostoru i ostavile značajan trag u različitim područjima stvaralaštva (članovi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti).

- Prezentacijom rezultata doktorata naših znanstvenika istražena su brojna područja tako da smo dobili i nove spoznaje iz područja medicine (primjerice, o povijesti i djelovanju prve bjelovarske bolnice, načini- ma obuzdavanja smrtnosti od srčanožilnih bolesti, kulturi bolesnikove sigurnosti), o multikulturalizmu, obiteljskom pravu, bogatoj geotermalnoj energiji (primjerice u Velikoj Cigleni), izgradnji Bjelovara u kontekstu europske gradogradnje, o arheološkim, antropološkim i povijesnim pokazateljima života srednjovjekovne populacije sjeverozapadne Hrvatske, efikasnim načinima iskorištavanja šuma. Navodimo te rezultate istraživanja jer smo uvjereni da mogu značajno pridonijeti razvoju navedenih područja.
- Ovoj trećoj tematskoj skupini pripadaju i spoznaje o životu i radu znamenitih osoba šireg bjelovarskog prostora s posebnim osvrtom na 11 članova Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Autori na znanstvenom skupu prikazali su život i djelo jedanaest članova Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti koji su rođeni na području Bjelovarsko-bilogorske županije, a to su redovni članovi: akademski kipar Vojin Bakić (Bjelovar), slikar i grafičar Edo Murtić (Velika Pisanica), povjesničar umjetnosti Vladimir Marković (Daruvar), književnik Goran Tribuson (Bjelovar), matematičar Vilko Niče (Grubišno Polje), znanstvenik u području elektrotehnike Tomo Bosanac (Nove Plavnice) i liječnik Anton

Švajger (Daruvar), zatim dopisni članovi književnik Ivan Dončević (Trnava kraj Garešnice), znanstvenik u području elektrotehnike i informacijskih znanosti Branko Souček (Bjelovar), astrofizičar Dragutin Rakoš (Štefanje) te književnik i prevoditelj Ivan Trnski, počasni član (Nova Rača).¹

- Osim toga, prikazane su nove spoznaje o životu i djelu četiri književnika i pjesnika (Đuro Sudeta, Krsto Špoljar, Željko Sabol, Mato Lovrak), crkvenih velikodostojnika (Rudolf Vimer), političara (Simo Blaževac), znanstvenika i političara (Rudolf Bičanić), fotografa (Hinko Anhalzer), nakladnika (Lavoslav Weiss) i liječnika (Herman Fischer, Dragutin Ländler i Bela Milhofer).

Možemo zaključiti da su skupovi dali brojne spoznaje koji mogu biti temelj, kako za trenutne promjene i poboljšanja, tako i za planiranje dugoročnog razvoja pojedinih djelatnosti u gradovima i općinama te Županiji u cjelini. Time je Akademijin Zavod u Bjelovaru u proteklih deset godina, u znanstvenom smislu, uspješno ispunio očekivanja.

Dakako, sve se to ostvarilo zahvaljujući brojnim suradnicima, istraživačima i znanstvenicima, koji su vođeni idealima svoje struke – treba reći i bez materijalne naknade – stvorili značajna djela. Na tome im se od srca zahvaljujem u ime Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru.

SLOBODAN KAŠTELA
VLADIMIR STRUGAR

¹ Članovi Akademije s područja Bjelovarsko-bilogorske županije su još i Vlado Antolić (Dežanovac), dopisni član, Zvonimir Janko (Bjelovara), dopisni član, Boris Petz (Bjelovar), član suradnik, Vladimir Volenec (Donji Sredani), član suradnik i Vladimir Strugar, član suradnik (2018.).

Otvaranje izložbe Akademijin Zavod u Bjelovaru 2005. – 2015. u Gradskom muzeju Bjelovar. Slijeva: prof. dr. sc. Vladimir Strugar, upravitelj, prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, voditelj, Milan Pavlović, ravnatelj Gradskog muzeja, Lidija Novosel, zamjenica gradonačelnika Grada Bjelovara, Antun Korušec, gradonačelnik Grada Bjelovara i Damir Bajs, župan Bjelovarsko-bilogorske županije

Predstavljanje 10. broja časopisa Radovi. Za stolom slijeva: prof. Ilija Pejić, prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, glavni i odgovorni urednik, prof. dr. sc. Vladimir Strugar, urednik i Milan Pavlović, ravnatelj Gradskog muzeja Bjelovar. Glazbeni program izvodi Karlo Pleskalat, učenik Glazbene škole Vatroslava Lisinskog Bjelovar.